

Naam activiteit	Lesobservatieformulier : 5 docentrollen
Thema activiteit <i>werkdruk/ enculturatie/ professionele ontwikkeling/ observatie en coaching</i>	Observatie en coaching
Doel activiteit	Ontwikkelen van de vijf rollen als leerkracht
Begeleidingsjaar	1-2-3
Deelnemers	Startende leraar en coach
Individueel / Groep(sgrootte)	2
Tijdsduur	De duur van de les en tijd om deze na te bespreken
Aantal keren	Eenmalig, vaker indien gewenst
Korte omschrijving activiteit	Dit observatieformulier maakt het mogelijk te observeren in welke mate de leerkracht aandacht besteedt aan de 5 rollen. Onderzoek heeft uitgewezen dat bij een effectieve leerkracht alle vijf de rollen zich voor doen.
Benodigd materiaal	Observatieformulier 5 rollen, pen, eventueel een kladblok of laptop om verdere opmerkingen te noteren.
Randvoorwaarden	Tijd en ruimte
Variaties/ aanvullingen	Zie overige lesobservatiemethodieken op de website: <ul style="list-style-type: none"> - Lesobservatieformulier LMC VMBO Zuid - ICALT
Referenties (artikel, boek, videomateriaal etc.)	Martie Slooter (2015). De vijf rollen van de leraar. Martie Slooter (2015). Coachen op de vijf rollen van de leraar

Toelichting

Dit observatieformulier maakt het mogelijk te observeren in welke mate de leerkracht aandacht besteedt aan de 5 rollen van de leerkracht. Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat leerkrachten die het meest effectief zijn, 5 verschillende rollen vervullen tijdens een les (Slooter, 2009). De leraar is: gastheer, presentator, didacticus, pedagoog en afsluiter. Elke rol hoort bij een bepaalde fase van de les en kent specifiek gedrag. De rollen zullen elk nader worden toegelicht. Deze toelichting is gebaseerd op het boek van Martie Slooter (2009) en afkomstig van CPS Onderwijsontwikkeling en Advies (via: <http://www.cps.nl/wat-zijn-de-vijf-rollen-van-de-leraar>).

1. De leraar als gastheer

Leerlingen willen zich gekend en gezien voelen, ze willen een relatie. Als gastheer komt u tegemoet aan deze psychologische basisbehoefte. Zo staat u bijvoorbeeld bij de deur van het lokaal als leerlingen binnenkomen. U kijkt leerlingen op een vriendelijke manier aan, zegt gedag. Dit is ook het moment om op een positieve manier de regels te benoemen: 'Doe even je pet af. Gooi je kauwgom in de prullenbak. Kom rustig binnen'. U houdt het 'ganggedrag' buiten de klas en creëert vanaf het begin een situatie die nodig is om goed les te geven. Door bij de deur te staan, ziet u de leerlingen die aan komen lopen en de leerlingen die al in het lokaal zijn. U kunt leerlingen meteen aanspreken en aangeven wat u van hen verwacht. En er zijn natuurlijk nog meer manieren om, voordat de eigenlijke les begint, op een positieve manier te investeren in de relatie met uw leerlingen.

De essentie van de rol van gastheer is een goede relatie met de leerlingen opbouwen en ervoor zorgen dat de leerlingen zich gezien en gekend voelen. U zult in de loop van tijd steeds meer ontdekken welke invulling van deze rol bij uzelf en bij uw leerlingen past en daarin variaties aanbrenge.

2. De leraar als presentator

Aan het begin van de les bent u hooguit twee minuten presentator. U loopt nog even als gastheer rond ('Fijn dat je er bent, pak je ook vast je spullen?') om vervolgens van individueel contact over te schakelen naar contact met de groep. Om de aandacht te vangen gaat u stevig staan, kijkt u de leerlingen aan en zegt u wat u wilt: 'Jongens, ik wil starten.' Vervolgens komt u met de openingszin. Deze fase is ook nodig om de regels af te spreken of opnieuw te bevestigen en aan te geven hoe u les wilt geven.

De essentie van de rol van presentator is dat u de aandacht naar uzelf en naar de doelen van de les brengt. U bent niet alleen bij aanvang van de les presentator, ook in de loop van de les zijn er momenten waarop u deze rol opnieuw inzet, bijvoorbeeld bij het wisselen van instructie naar groepsopdrachten of wanneer de aandacht van leerlingen verslapt.

3. De leraar als didacticus

Het uitgangspunt van de vijf rollen is de traditionele manier van lesgeven. Dat komt ook tot uiting in de uitwerking van de rol van de didacticus. Als didacticus legt u de leerstof op minimaal twee verschillende manieren uit (visueel en verbaal), stelt u vervolgens vragen en geeft u feedback op de antwoorden die door de leerlingen worden gegeven. Daarna gaan leerlingen zelfstandig aan het werk. Er zijn natuurlijk vele andere instructiemethoden en manieren om een les op te bouwen.

De rol van didacticus heeft allerlei variaties, verdiepingen en aanvullingen. Denk bijvoorbeeld aan het differentiëren in de les of het inzetten van activerende werkvormen

4. De leraar als pedagoog

Als pedagoog zorgt u ervoor dat er in de les een veilig leerklimaat heerst. Dat wil zeggen: de les is duidelijk en voorspelbaar. Deze rol is van belang gedurende de gehele les. U geeft aan welke regels gelden in de klas, corrigeert leerlingen, geeft positieve feedback en reageert met behoud van de relatie. Leerlingen spreekt u persoonlijk aan op hun gedrag. In de rol van pedagoog komt u tegemoet aan de emotionele en sociale behoeften van leerlingen.

De essentie van de rol van pedagoog is duidelijkheid en voorspelbaarheid. Uitgangspunt is dat u, in de basisrol van pedagoog, stuurt op de gang van zaken in de klas. Maar steeds vaker worden leerlingen hier medeverantwoordelijk voor gemaakt. Aan het begin van het schooljaar worden soms bijvoorbeeld gezamenlijk regels in de klas afgesproken. Niet alleen u als leraar, maar ook leerlingen spreken elkaar dan aan op het naleven van de regels.

5. De leraar als afsluiter

In de rol van de afsluiter reflecteert u samen met uw leerlingen op het proces en de inhoud van de les: 'Wat hebben we geleerd en hoe hebben we dat geleerd? Zijn de lesdoelen gehaald?' Hierdoor worden leerlingen zich op een positieve manier bewust van hun leerproces en hun motivatie. Er zijn veel verschillende manieren om de les af te sluiten. Ook de rolverdeling bij de afsluiting tussen de leraar en de leerlingen kan verschillend zijn.

De essentie van de rol van afsluiter is dat u samen met de leerlingen terugkijkt op de les, op wat ze hebben geleerd en op hoe ze dat hebben gedaan.

Leraren die zich deze rollen en het bijbehorende gedrag hebben eigen gemaakt, beïnvloeden het gedrag van leerlingen positief, waardoor zowel het leerproces als de leerlingresultaten verbeteren. Onderstaand observatieformulier gericht op de 5 docentrollen.

Observatie/beoordeling: DE DOCENT IN ZIJN VIJF ROLLEN				
1^e rol: GASTHEER <i>stemt af op leerlingen</i>	++	+	-	OPMERKINGEN
1 ontvangt hij de ll en legt hij contact met hen en de klas?				
2 is hij zichtbaar, kijkt hij iedereen aan, is hij vriendelijk?				
3 is hij organisatorisch klaar om de klas te ontvangen?				
4 is hij toegankelijk en benaderbaar, geeft hij het voorbeeld?				
2^e rol: PRESENTATOR <i>vangt en richt de aandacht</i>				
1 heeft hij de opening voorbereid, kan hij aandacht vragen?				
2 vertelt hij in begrijpelijke taal en enthousiast met stem & lijf?				
3 kondigt hij het doel en de inhoud van de les aan?				
4 staat hij stevig en congruent voor de klas, eist hij aandacht?				
3^e rol: DIDACTICUS <i>geeft instructie en zet leerlingen aan het werk</i>				
1 motiveert hij ll voor de leertaken, voor het vak?				
2 zet hij ll snel aan het werk en houdt hij de vaart in de klas?				
3 geeft hij complete instructie met controle, laat hij daarna los?				
4 gebruikt hij passende werkvormen (met samenwerken)?				
5 geeft hij ll zinvol commentaar op hun werk?				
6 stoort hij het leren niet en kijkt hij hoe er gewerkt wordt?				
7 geeft hij les op hun niveau, vraagt hij niet te veel of te weinig?				
8 richt hij zich op <i>leren</i> , laat hij het zichtbaar/hoorbaar maken?				
4^e rol: PEDAGOOG <i>zorgt voor veiligheid en grijpt in</i>				
1 zorgt hij voor een veilige sfeer, benoemt hij gewenst gedrag?				
2 neemt hij ll serieus, kent hij ze, toont hij respect voor ll?				
3 heeft hij overzicht, benoemt hij wat hij ziet (1 ^e overtreding)?				
4 geeft hij complimenten waar mogelijk en beperkt hij straf?				
5 laat hij zijn gevoelens zien, kan hij beheerst boos worden?				
6 corrigeert hij ongewenst gedrag neutraal volgens de drieslag?				
7 hanteert hij voor ieder bekende normen/regels rechtvaardig?				
8 laat hij leerlingen delen in verantwoordelijkheden?				
5^e rol: ALLROUNDER <i>sluit de les goed af</i>				
1. sluit hij de les op tijd af, laat hij opruimen en inpakken?				
2. geeft duidelijke instructie over het gewenste gedrag van ll				
3. rondt de les inhoudelijk af				
4. geeft een samenvatting / overzicht van de les				